UTSTÄLLNING

AF

ARKEOLOGISKA OCH ETNOGRAFISKA

SAMLINGAR

FRÅN

CENTRAL-AMERIKA

I

K. AKADEMIEN FÖR DE FRIA KONSTERNA

ÖPPNAD DEN 12 NOV. 1900.

STOCKHOLM
TRYCKT I CENTRAL-TRYCKERIET 1900.

STATENS
ETNOGRAFISKA
MUSEUM

Såsom inledning till den sammanträngda öfversigten öfver denna utställning, torde en kort redogörelse för historien om de utställda samlingarnas tillkomst vara af intresse.

Ingeniör *Åke Sjögren*, som en längre tid vistats i Costa Rica, hade derunder fattat ett lifligt intresse för landets ytterst märkliga fornlemningar och äfven egnat någon tid åt undersökningar af ett par lokaler. Efter återkomsten hem år 1895, önskade han att tillförsäkra sitt fädernelands vetenskapliga forskning någon del af det i Costa Ricas jord gömda materialet till belysande af den rika kultur der herskat före den nya verldens upptäckt, och bestämde sig för att på sin bekostnad utsända någon för sådana undersökningar lämplig person. Denne var snart funnen.

Herr C. V. Hartman, till sin utbildning botaniker (han är son och sonson af de första utgifvarne af »Hartmans flora»), hade äfvenledes nyss hemkommit från Amerika, der han som naturforskare deltagit i Lumholtz' expedition till Norra

Mexiko. Under expeditionens gång hade han kommit att öfvertaga utförandet äfven af etnografiska och linguistiska arbeten och var således väl förberedd för det uppdrag, som lemnades honom. Han anträdde i mars 1896 sin nya forskningsfärd. Framkommen till sin bestämmelseort, egnade han den första tiden åt studier i det rika museet i hufvudstaden San José och i privatsamlingar, men började snart sina undersökningar i trakten af Mercedes, i närheten af den Atlantiska kusten. Han upptäckte här en större verkstadsplats för tillverkning af gudabilder m. m. af sten, samt andra fornlemningar af ovanligt intresse och det är från detta område de massiva stenstoder och andra stenföremål härstamma, som i dubbel mening bilda utställningens tyngdpunkt. Derefter förlade han sitt arbete upp till högslätterna i det inre och undersökte der flere graffält, bland hvilka det vid *Orosi* (se kat. n:o 13) lemnat de rikaste resultaten (samlingarna derifrån uppgå till 1875 nummer); närmast i rang derefter komma graffälten vid *Chiricot* (kat. n:o 14), *Lemones* och *Santiago*. Dessa grafundersökningar hafva utförts med en sorgfällighet, som står öfver allt beröm. Öfver hvarje graf tecknades efter noggranna mått en plan på rutpapper, utvisande föremålens läge och äfven själfva graffälten kartlades omsorgsfullt. Genom detta noggranna och i dessa trakter förut

alls icke vanliga särskiljande af de olika grafvarnas innehåll, har ändtligen en utsigt öppnats till att erhålla en kronologisk gruppering af centralamerikanska fornsaker.

I april 1897 flyttade Hartman sina undersökningar till Guanacaste-halfön vid Stilla hafvets kust, samt till öarna (förnämligast Chira, der Sjögren före honom gräft) i Nicoyabugten. På vestkustens fastland undersöktes äfven med framgång graffält vid *Carrizal*.

Sammanlagdt hafva öfver 400 grafvar blifvit på ofvan anförda, noggranna sätt undersökta. De visa i sin helhet en fullt typisk stenålderskultur; icke ett enda vapen eller skärande verktyg af brons, ännu mindre af jern har anträffats. Men om också flertalet af dessa grafvar är oberördt af europeisk kultur, saknas dock icke bevis för att i ett par fall graffälten såväl vid *Orosi* som *Mercedes* varit i bruk efter europeers ankomst till den nya verlden. I en af grafvarna vid Orosi anträffades t. ex. några s. k. mosaikperlor af glas, tydligen af venetianskt ursprung och i en graf vid Mercedes en stor blå glasperla. — Ett annat, värdefullt bidrag till fyndens kronologi lemnar en i ett graffält i Salvador funnen lerskål med Mayahieroglyfer, möjligen betecknande ett årtal efter *deras* kronologi, som det olyckligtvis ännu ej lyckats att sammanknyta med den gamla verldens.

Efter slutade arbeten inom Costa Rica öfverflyttade Hartman till Salvador, der han nära ett års tid lefde i en af de största, af Pipiler, en aztekisk indianstam, bebodda byarna, hufvudsakligen egnande sig åt studier af de inföddas seder och bruk, religiösa föreställningar och språk. Det är således till öfvervägande etnografiska studier han här öfvergick. Frukterna af dessa arbeten, vid hvilka ej heller de arkeologiska forskningarna försummades, utgöres dels af en rik etnografisk samling, dels af insamlingar å fälten i närheten af gamla indianska fornlemningar, dels af språkliga anteckningar, som lemna den första, mera omfattande vokabular af någon aztekisk dialekt i Central-Amerika. Härtill komma äfven antropometriska undersökningar af 100 atztekiska individer, de första undersökningar i sitt slag i detta land, samt en mängd fotografier.

I Guatemala besökte Hartman flere indianstammar *Cakchiquels*, *Zutujiler*, *Quicheer*, och *Xincas*, samt dessutom *Huaverna* på Tehuantepecnäset i S. Mexiko och äro språkanteckningarna från dessa två sistnämnda af så mycket större intresse, som man förut ej egde nog material för att ens kunna klassificera deras språk. Till de språkliga undersökningarna hör ock en förteckning af s. k. nahuatlismer (lemningar af det fornatztekiska språket), hvilka ingått i den nuvarande

spanskan i dessa trakter. — I Oktober 1899 återkom Hartman till fäderneslandet.

Det är således vidtomfattande samlingar och studier, om hvilka denna utställning bär vittne, och länder den såväl hr *Hartman*, som utfört forskningsarbetet, som hr *Åke Sjögren*, hvilken gifvit upphof och beredt medel åt dem, till största heder.

Än mera ökas hr *Sjögrens* förtjenst om den fosterländska forskningen derigenom, att han nu med storartad frikostighet öfverlemnar dessa betydande och för vetenskapen så dyrbara samlingar såsom gåfva åt statens etnografiska museum, hvilket har att efter utställningens slut öfvertaga desamma.

Lyckligt hade varit, om en värdigare lokal då kunnat öppnas för mottagandet af en så utomordentligt värderik gåfva!

Hjalmar Stolpe.

Vägledning genom utställningen.

Samlingar från
Costa Rica, Salvador och Guatemala.

1. En samling i sten huggna föremål från grafält, verkstads- och boplatser i olika delar af Costa Rica. Öfverst s. k. »stolar» med stiliserade menniskoansigten, antagligen använda för rituelt bruk. — Gudabilder och delar deraf. — Ett synnerligen väl hugget tapir-hufvud. — Husgeråd, s. k. *metatl*-er, vanligen trefotade, böjda stenskifvor, på hvilka majs maldes med tillhjelp af långa cylindriska stenar. De flesta äro vackert ornerade på undersidan. En af dem har formen af en framstupa liggande menniska.

På sidorna:

2, 3. Två sittande, flöjtblåsande stenfigurer, uppgräfda vid en stor, af Hartman upptäckt

verkstadsplats för förfärdigande af gudabilder, vid Mercedes nära atlantiska kusten.

Midt emot dessa grupper:

4. En stenbild, ofullbordad, sittande, från ofvannämnda verkstadsplats. Bilden sitter på ett rundt sten-»altare», funnet i urskogen i samma trakt.

5, 6. Två stora stående stenbilder, som varit resta på östra ändan af en stor, oval, utvändigt till 22 fots höjd stenklädd hög af omkring 300 fots omkrets. Närmast öster om denna hög var en rektangulär, på tre sidor af stenmur inhägnad gård, vid hvars båda östra hörn fanns ett stenkummel af omkr. 90 fots omkrets och 12 fots höjd. På den platta toppen af dessa kummel lågo fragment af sönderslagna, mindre statyer. — De här utställda stoderna äro de största, som från Central-Amerika kommit till Europa.

Utefter långväggen:

7. Lerkärl m. m. från atlantiska sidan af Costa Rica och från högslätterna i det inre. Föremålen härröra från Guëtarerna en fordom mycket talrik folkstam, som bebodde större delen af Costa Rica. Samtliga föremålen härröra från grafvar. — Man märke lerkär-

lens originelt formade fötter, oftast i form af stiliserade djurhufvuden eller mennisko-bilder. En mängd afslagna sådana fötter af de mest varierande former, är utställd å de öfriga borden.

8. Glaslåda med afsiktligt tillslagna skärfvor af obsidian (ett slags vulkaniskt glas), som användts som knifvar; insamlade å åkerfält i Salvador och Guatemala.

9. Lerkärl, stenbilder och små »altaren» af sten m. m., jemför n:o 7.

10. Lerkärl och bilder samt vapen och redskap af sten från Costa Ricas Stillahafskust. Graffynd.

11. Glaslåda innehållande amuletter och perlor m. m. af en grön, hård stenart (jadeit), funna på Guanacaste-halfön vid vestkusten. — Några föremål af guld från graffält på högslätterna. — En gjutform från graf vid Orosi.

12. Lerkärl, små bilder af lera, sten och brons, hvisselpipor, »lergökar» i olika former, sten-vapen m. m., allt från Costa Ricas stilla-hafsområde, der fordom flere nu utdöda folk lefvat. — På ena sidan af denna upp-ställning en samling handtag till stora ler-kärl från de forna saltkokerierna på ön Chira.

13. Graffynd från *Orosi*, i Cartago-dalen i det inre af Costa Rica.

14. Graffynd från *Chiricot*, på sluttningen af vulkanen Irazu i det inre af Costa Rica, 8,000 fot öfver hafvet.

Fynden från de olika grafvarna äro på bord 13 och 14 skilda genom röda linier. — Öfver de olika grupperna är ett urval af öfversigtsplaner öfver de undersökta graffälten utställdt.

Etnografiska samlingar

till största delen från aztekiska indianer (Pipiler) i Salvadors och Guatemalas bergstrakter.

15. Midt på fondväggen en samling qvinnobälten i brokiga färger. De i midten, som äro från Guatemala, utmärka sig genom vackrare mönster och mer fulländadt arbetssätt; de på sidorna, i mera bjärta färger, äro från Salvador. — Hängmattor af agavefibrer från Salvador.

På sidorna qvinnodrägter och husgeråds-saker, dansmasker, musikinstrument.

På bordet: modell af hus samt korgar af säf, rör och palmfibrer, väfstolar för väfning af bälten, leksaker m. m. Se vidare de åsatta etiketterna.

16. Nutida husaltare från aztekerna (Pipilerna) med gudabild och offergåfvor.

17. »Danspålar», besatta med majskolfvar och apelsiner eller klädda med tyg. Begagnas vid skörde- och andra fester.

Kring väggarna grupper af mattor och säf, från de aztekiska Pipilerna, använda som sofmattor, de vackraste till beklädande af husaltaren. På två synas solen och månen.

18, 19. Två skärmar med ornerade kalebassskålar (»*Guacallos*») i olika stadier af fullbordan.

Etno-botanisk samling från Salvador.

20. Ett större antal (inemot 100) prof på växter, som af Pipilerna i Salvadors bergstrakter, användas dels som läkemedel, dels som födoämnen och färgväxter samt för textila och andra ekonomiska ändamål.

Till denna samling sluter sig ett herbarium af pressade exemplar af samma växter.

I salen, till höger från ingången.

Hyllorna utefter väggen till venster och i fonden innehålla lerkärl och stenredskap från graffält vid atlantiska kusten, högslätterna och Stilla

hafskusten i Costa Rica, samt från diverse lokaler i Salvadors och Guatemalas bergstrakter. Här finnas många föremål af intresse, som ej kunnat inpassas i grupperna i den yttre salen. De utställas här för att visa materialets rikedom.

På skärmarna mattor från Salvador.

I det lilla rummet.

En samling bronser från staden *Benin i Afrika.*

Då engelsmännen i febr. 1897 intogo Benin, anträffades i en afdelning af det kungliga palatset massor af sådana bronser hopade. Plåtarna med reliefbilder hafva användts till beklädnad af väggar och pelare; de stora prydnaderna i form af menniskohufvuden sägas hafva tjenat som ställningar för snidade elefanttänder och skola hafva stått på altaren. En del af dem härstammar med visshet från 1600-talet, men många torde vara ännu äldre. Största uppseende hafva dessa bronser väckt genom sin fulländade gjutningsteknik, som visar att konsten att gjuta »à cire perdue» florerade hos ett rått negerfolk, kanske samtidigt med att Benvenuto Cellini öfvade sin berömda konst i Europa.

Äfven denna samling är af Ingeniör Sjögren skänkt till Etnografiska Riksmuseet.